

KAROL, SORBY ML.: DEJINY IRACKEJ MONARCHIE (1918 – 1941)

KAROL, SORBY JR.: THE HISTORY OF IRAQI MONARCHY (1918 – 1941)

Bratislava: Slovak Academic Press, 2017, 340 s., ISBN 978-80-89607-54-9

*Eduard Gombár*¹

S publikacemi slovenského historika a arabisty PhDr. Karola Sorbyho, Ph.D. ml. se pravidelně setkávám od dob, kdy obhájil svou doktorskou disertační práci v Ústavu orientalistiky SAV, již jsem byl oponentem. Mezi jeho monografie patří *Arabi, islām a výzvy modernej doby* (2007), *Arabský svet v premenách času* (2009), kde byl editorem, *Blízky východ v medzinárodnej politike (1971–1990)* (2011), již vydal jako spoluautor se svým otcem Prof. PhDr. Karolem R. Sorbym, DrSc. V angličtině vydal monografii *Iraqi Politics in the Shadow of the Military (1936–1941)* (Dresden 2014). Pravidelně v angličtině i slovenštině publikuje vědecké články a studie věnované moderním a soudobým dějinám států Úrodného půlměsíce, zejména Iráku a Sýrii. Tato aktivita je velmi záslužná, neboť na Slovensku se zatím jen málo odborníků zabývá vědeckým výzkumem dějin arabského světa, kam patří i problematika Iráku. Je třeba rovněž zdůraznit, že z této publikační činnosti těží i odborná veřejnost v České republice.

Do tohoto rámce se řadí i recenzovaná Sorbyho rozsáhlá monografie *Dejiny irackej monarchie (1918-1941)*, která byla vydána nakladatelstvím Slovak Academic Press v Bratislavě. Tato práce završuje autorovu přípravu v podobě vědeckých článků i úžeji zaměřených monografií a umožňuje seznámit s výsledky Sorbyho badatelské činnosti odborníky i širší veřejnost nejen na Slovensku, ale i v zemích, kde je slovenština srozumitelná a zejména v České republice.

Výzkum vývoje zemí Blízkého východu v období mezi první a druhou světovou válkou je stále aktuální. Arabský Východ se v rámci nestabilního versailleského systému mocenské rovnováhy ocitl v područí vítězných evropských dohodových velmocí, tj. Velké Británie, Francie a Itálie, které jevily o toto teritorium

---

¹ Prof. PhDr. Eduard Gombár, CSc., Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav Blízkého východu a Afriky, Praha 1, Celetná 20, eduard.gombar@ff.cuni.cz

intenzivní zájem již v rámci „východní otázky“ (1774 – 1918/23). Irák je přímo učebnicovým příkladem uplatňování britského vlivu nejprve prostřednictvím mandátu Společnosti národů a poté spojeneckou smlouvou. V Iráku se zřetelně projevila snaha vytvořit probritskou politickou elitu, založenou na dynastii mekkánských Hášimovců a armádních důstojníků původně seskupených za osmanské vlády v arabské nacionalistické organizaci Slib. Tyto relativně izolované elity původně neměly v Iráku zázemí a byly tak na Britech závislé. Proti tomuto vývoji se stavěly různorodé vlastenecky orientované kontraelity z řad sunnitských i ší'itských politiků, duchovních i kmenových vůdců, jakož i příslušníků střední vrstvy. V tomto období rovněž krystalizovaly základní komtuzy irácké politické kultury, do níž patřila i aktivita armádních důstojníků v podobě klasických vojenských převratů, jež se pak staly charakteristické pro arabský svět v období po druhé světové válce. Autorovi se podařilo i na poměrně známé tematické přinést nová fakta do zkoumané problematiky. Autor je mistrem detailu, zároveň se dokáže soustředit na klíčové období a klíčové události. Hluboká až intimní znalost problematiky je výsledkem důkladného studia i osobních zkušeností autora z dlouhodobých pobytů na arabském Východě včetně Iráku. Je třeba ocenit i důsledný a vysoce spolehlivý vědecký přepis arabských osobních jmen. Vzhledem k množství osobností pro snadnější orientaci dobře slouží jmenný rejstřík.

Karol Sorby ml. ve své práci využívá bohatou heuristickou základnu: seznam použitých pramenů a literatury svědčí o mimořádně širokém záběru autora a je pro případného zájemce spolehlivým vodítkem pro další výzkum. Je třeba zejména ocenit práci nejen s arabskými prameny, ale i s bohatou literaturou v arabštině, jež zahrnuje 70 titulů. V předmluvě se autor věnuje kritice použitých pramenů a literatury. V následném úvodu rozebírá průběh první světové války na Blízkém východě a zejména na území dnešního Iráku, kde válečné aktivity britské armády předznamenaly i budoucí politický vývoj země. Poté autor přechází k vlastnímu jádru zkoumané problematiky, které je rozvrženo do dvou částí a celkem devíti kapitol řazených na základě chronologického přístupu.

První část knihy se soustředila na období britského mandátu nad Irákem. V první kapitole se Karol Sorby ml. věnuje období po skončení první světové války, kdy v Iráku setrvaly britské okupační síly. Protibritský odpor vyvrcholil v roce 1920 iráckým povstáním, jež nutilo Brity nalézt novou strategii v rámci britského mandátu. Ve druhé kapitole se autor věnuje nové britské politice na Blízkém východě formulované na Káhirské konferenci v březnu 1921. Návazná třetí kapitola pak analyzuje četné britské snahy uzavřít spojeneckou dohodu, která by nahradila mandát a zároveň udržela britskou hegemonii. Ve čtvrté kapitole autor zaměřuje pozornost na budování struktur mladého státu složeného z málo kompatibilních oblastí osídlených ší'itskými Araby, sunnitskými Araby a Kurdy. Závěrečná kapitola první části

monografie se zabývá britským i iráckým diplomatickým úsilím, které bylo posléze korunováno ukončením britského mandátu, vyhlášením formální nezávislosti a vstupem Iráku do Společnosti národů.

Druhá část knihy obsahuje období formální nezávislosti od roku 1932 do povstání „zlatého čtverce“ na jaře 1941. Začátek tohoto nestabilního období byl poznamenán náhlým úmrtím všeobecně uznávaného krále Fajsala I. v září 1933. Nové období za vlády mladého krále Gházího, analyzované v šesté kapitole, se neslo ve znamení protestů proti vládnoucí elitě uplynulého období. Sedmá kapitola je věnována vojenskému převratu z října 1936 pod vedením generála Bakra Sidqího a sleduje následný politický vývoj inspirovaný vlnou iráckého nacionalismu až do zavraždění generála Sidqího v srpnu 1937 a následné rezignaci premiéra Hikmata Sulajména. Vnitropolitický chaos v Iráku vedl kromě aktivizace levicových sil k novým politickým metodám a formám politické kultury. Iniciativu převzali důstojníci irácké armády, kteří v roce 1936 jako první zahájili období vojenských převratů v arabském světě. Protibritsky orientovaní důstojníci se spojili s reformní skupinou *al-Ahálí*, aby se chopili moci v zemi. Generál Bakr Sidqí se rozhodl pro pochod na Bagdád po vzoru Mussoliniho pochodu na Řím. Mezi důstojníky oblíbený ministr obrany Dža'far al-Askarí se vypravil sám vstříc blížícím se jednotkám. Byl však zajat a zastřelen. Významní politikové Núrí as-Sa'íd, Rašíd 'Alí al-Kajlání a Jásín al-Hášimí byli vývojem zcela zaskočeni a prchali za hranice. Novou vládu vytvořil Hikmat Sulajmán, jenž sliboval celou řadu opatření od daňové reformy a podpory průmyslu až k rozdělení státní půdy rolníkům a usazování beduínů. Diktatura Hikmata Sulajmána však záhy ztratila veškeré sympatie veřejnosti. Dne 11. srpna 1937 byl generál Bakr Sidqí zavražděn na mosulském letišti probritským poddůstojníkem. Mosulská posádka poté vyhlásila povstání proti vládě a vzápětí Hikmat Sulajmán rezignoval. Historický význam vojenského převratu spočíval v tom, že byla odstraněna vláda umírněných nacionalistů, kteří udržovali rovnováhu mezi panarabismem a iráckým patriotismem, armáda se stala novým faktorem politického života země, a reformisté poprvé získali příležitost uskutečnit svůj program.

V osmé kapitole autor analyzuje politický vývoj země v období před vypuknutím druhé světové války, kdy otěže moci stále drželi přívrženci Velké Británie. Trvalým faktorem v irácké politice zůstala armáda, jejímiž reprezentanty byla skupina *"sedmi důstojníků"*, jež pojíil sunnitský původ, panarabská vize budoucího Iráku a přesvědčení o nutnosti vlády pevné ruky a disciplíny. První *"trojka"* byla probritská, zatímco další čtyři plukovníci, kteří tvořili známý *"zlatý čtverec"*, byli protibritští. S důstojnickou *"čtyřkou"* sympatizoval Rašíd 'Alí al-Kajlání a také král Ghází. Ve svých protibritských postojích však objektivně podporovali sílíci proněmecké a fašizující tendence. Vnitropolitickou událostí, která otrásla veřejným míněním, byla 3. dubna 1939 záhadná smrtelná nehoda krále Gházího, jenž se těšil

značné oblibě mezi prostým lidem. Situaci v Iráku jitřila rovněž přítomnost politických emigrantů z jiných arabských zemí, zejména ze Sýrie a Palestiny. Ústřední postavou profašistických sil v Iráku se stal jeruzalémský velký *muftí* Hádždž Amín al-Husajní, jenž zahájil nenávisnou protibritskou kampaň. K němu se připojili iráčtí panarabisté v čele s al-Kajláním a důstojníky "*zlatého čtverce*".

Poslední kapitola zahrnuje období po vypuknutí druhé světové války. Autor se podrobně zabývá dramatickými událostmi, jež vedly k aktivizaci nacionalistických sil a ke známému povstání „*zlatého čtverce*“ počátkem dubna 1941, násilně potlačenému britskými silami v květnu 1941. Úspěchy generála Erwina Rommela v Libyi a německé tažení na Balkáně inspirovaly irácké přívržence Hitlera k akci. V noci z 1. na 2. dubna 1941 došlo v Bagdádu k převratu, známém jako povstání "*zlatého čtverce*". V historiografii se též uvádí název "*Kajlániho povstání*", "*třicetidenní válka*" a "*Kajlániho revoluci*". Po úspěšném převratu iráčtí důstojníci dosadili vládu "národní obrany", v jejímž čele stanul Rašíd °Álí al-Kajlání. Regent °Abd al-Iláh a probritští politikové v čele s Núrí as-Sa°idem uprchli do Zajordánska. Pro Velkou Británii měl Irák obrovský strategický význam, a proto se britský premiér Churchill rozhodl k energickým opatřením. V britské letecké základně aš-Šu°ajba nedaleko Basry byli vysazeni parašutisté a poté následovalo vylodění expedičního sboru. Porážkou povstání "*zlatého čtverce*" 30. května 1941 udrželi Britové na dlouhou dobu svou přítomnost v Iráku. Panarabisté označovali následné období jako „druhou britskou okupaci“. Autor se v závěru kapitoly zamýšlí nad historickým významem povstání a poukazuje na skutečnost, že důstojníci, kteří provedli úspěšný vojenský převrat v červenci 1958, se považovali za dovršitele nesplněného úkolu z roku 1941 a zbavili svou zemi britské přítomnosti.

Práce *Dejiny irackej monarchie (1918-1941)* splňuje veškeré požadavky kladené na monografii tohoto charakteru. Sorbyho kniha představuje kvalitativní obohacení naší historické literatury a kromě specialistů v daných oblastech určitě zaujme i širší odborné kruhy. Recenzovaná monografie je výborná historická práce, jež značně převyšuje běžnou úroveň zpracování tematiky arabských zemí a nepochybně se zařadí do širšího vědeckého výzkumu dějin Blízkého východu ve 20. století.